

שטר מטען או Sea Waybill ?

אחד המסמכים הנפוצים בסחר המודרני הוא ה- Sea Waybill - "אחיו הצעיר" של שטר המטען. שניהם שייכים למשפחת ההובלה הימית, דומים זה לזה גם מבחינה חיצונית וגם בתכונותיהם אולם לכל אחד מהם יתרונות וחסרונות משלו, אשר יש צורך להכירם.

| עו"ד יואב הריס |

דמיון חיצוני

על רקע נסיבות אלה נולד ה- WAY BILL. בתחילה, בתחום ההובלה האווירית ולאחר מכן הוא כבש את מקומו בהובלה הימית - Sea Waybill. (להלן: W.S).

מבחינה חיצונית, במבט ראשון ה- W.S דומה לשטר המטען: שניהם מציינים את פרטי המשלח, הנשגר, המוביל, כלי השיט, נמל המוצא ונמל היעד ואת תיאור המטען. שניהם כוללים גם את תנאי ההובלה המודפסים על גב המסמך (אפשרות אחרת היא שה- W.S מפנה לתנאי ההובלה שבשטר המטען של המוביל).

ה- W.S משמש אפוא כקבלה מטעם המוביל המאשר את מסירת המטען לידי ובראיה לחוזה ההובלה (שבין המוביל לשולח) ובשתי תכונות אלה הוא אכן זהה לשטר המטען. אולם בניגוד לשטר המטען, ה- W.S אינו תעודת קניין. לפיכך המוביל על פי W.S מחויב אך לזהות את הנשגר (בנמל היעד) ולאחר שזיהה אותו הוא מוסר את המטען לידי. המוביל אינו זקוק אפוא שהנשגר יציג בפניו שטר מטען כתנאי למסירת המטען לידי ואינו מחויב בכך.

בדרך זו, ניתן למסור מטענים שזמן הובלתם קצר - קצר מפרק הזמן שלוקח לשטר המטען להגיע לידי הנשגר ואין כל חשש שמאן דהוא יזייף תעודה בדבר בעלותו במטען ובכך יקבל אותו לידי- שכן כאמור, המסירה היא על בסיס זיהוי הנשגר בלבד.

ראוי להבהיר ששטר מטען יכול להיות "חלק" (To order) - ולפיו הבעלות במטען מוענקת לידי כל מי שאוחז בשטר זה, או לנקוב בנשגר ספציפי - Straight B/L - ולפיו הבעלות במטען מוענקת רק לנשגר שצוין בשטר. חשוב לזכור ולהבהיר כי גם שטר מטען

הפסיקה מלמדת ששטר המטען הימי כולל את שלוש התכונות הבאות: קבלה מעם המוביל המאשר את מסירת המטען לידי; ראייה לחוזה ההובלה (כאשר למעשה, בדרך כלל, שטר המטען הוא חוזה ההובלה עצמו); תעודה קניין המעניקה את הבעלות במטען.

השימוש בשטרי מטען מיוחס עוד לתקופת המאה ה- 16. באותם הימים משך ההפלגה היה ממושך. הודות לשטרי המטען, ניתן היה לסחור במטען במהלך תקופת ההפלגה - למכור ולרכוש אותו תוך העברת שטר המטען מיד ליד. כך יצא שההובלה עצמה לא היוותה מכשול ולא עיכבה את המסחר. לעומת זאת, בעידן המודרני, משך ההפלגה וההובלה קצר בהרבה ביחס למאות הקודמות וכך יוצא שלעתים המטען עצמו מגיע ליעדו עוד לפני ששטר המטען נמסר לידי הנשגר. במצב זה, מכיוון שהמוביל אינו יכול לשחרר מטען ללא הצגה של שטר המטען, המטען ממתין בנמל היעד עד להגעת שטר המטען ומסירתו מתעכבת. זאת כמובן, בניגוד גמור לעיקרון שבסיסו המסחר- תנועה מהירה של טובין מיד ליד.

(מתוך המאמר "The bill of lading and Waybills: a comparative analysis" פורסם באתר www.fakontislaw.com). (ראה גם Modern Liner Contracts הוצאת LLOYDS 1984 עמודים 85-81).

בעיה נוספת שהביאה הקדמה הטכנולוגית היא שיפור יכולת זיוף שטרי המטען. באמצעות שטרי מטען מזויפים ניתן לגנוב מטען על ידי הצגת שטר מטען מזויף לידי המוביל אשר מבחינתו מחויב למסור את המטען לידי אוחז השטר המוצג בפניו.

מצדו סירב לכבד את מכתב האשראי ולשלם למוכר, הגם שאין המדובר בתעודת קניין.

בית המשפט קיבל את עמדת הבנק ודחה את תביעת המוכר שנתר ללא תמורה. ללמדך, אודות משקלו וחשיבותו של ה - WAY BILL ועל כך שבכל זאת ישנם בנקים המוכנים לממן סוג כזה של עסקה.

חוזה הובלה לכל דבר

מקרה נוסף הממחיש את משקלו של המסמך, נדון בארצות הברית, בחודש מרץ 2007 - American Augers V M/V - California Jupiter. המדובר היה בתביעת נזק למטען שנפל על צדו ברציף ההטענה - עוד בשלב ההעמסה שבוצעה בנמל קליפורניה. הנתבעת טענה לדחיית התביעה בגין סעיף שיפוט זר (ולפיו בית המשפט המוסמך הנו בהמבורג גרמניה).

סעיף זה היה אמור להופיע ב - W.S אשר היה אמור להיערך עם העמסת המטען על כלי השיט (ומכיוון שההעמסה לא הושלמה, בפועל ה - W.S לא נערך). בית המשפט של מחוז דרום טקסס אכן הורה על דחיית התביעה בגין תנאי ה - W.S המיועד. ללמדך, כי W.S על תניות שיפוט שבו, הנו חוזה הובלה לכל דבר ועניין ויש לשים לב לכך.

לסיכום

כאמור לעיל, חוזה הובלה זה הנו בין השולח למוביל. הנשגר, הגם ששמו מופיע ב - W.S, אינו צד לחוזה הובלה ובעיקרון כללי האג-וויסבי אינם חלים עליו. לפיכך, נשגר המקבל לידיו W.S במסגרת העסקה, צריך לבדוק ולדעת האם מסמך כזה אכן מגן עליו - למשל במקרה של נזק למטען ואיזו טענה עומדת לו בסיטואציה שכזו, אם בכלל.

מצבו של נשגר כזה עלול להיות עוד יותר מסובך מקום בו ה - W.S מעניק למוביל ולנציגיו את מלוא ההגנות העומדות להם כאילו שמדובר היה שטר מטען. כל אלה הנם שיקולים רלוונטיים שיש להכיר ולשקול בעת ביצוע עסקה על פי W.S לעומת שטר מטען.

ישנם הטוענים כי קרוב ל - 70% מתנועת המטענים מבוצעת באמצעות W.S. בכל מקרה, גם אם נתון זה לא לגמרי מדויק, אין ספק כי המדובר המסמך מסחרי נפוץ ומקובל. חשוב אפוא, לשקול היטב האם השימוש ב - W.S אכן מתאים לסוג המסוים של העסקה וההובלה ולהכיר את יתרונותיו וחסרונותיו טרם שמוותרים על הגנות שמעניק השימוש בשטר המטען.

הכותב הוא מנהל מחלקת ספנות במשרד הריס ושות'.
תוכן הכתבה כללי ואינו מהווה חוות דעת משפטית.

הנוקב בנשגר ספיציפי אינו WAYBILL כי אם תעודת קניין לכל דבר ועניין. מוביל ימי שימסור מטען המובל באמצעות Straight B/L מבלי שהנשגר הציג את שטר המטען בפניו ייחשב כמי שהפר את החובות המוטלות עליו כלפי משגר המטען. (דין מעמיק בהבדלים שבין WAYBILL ל Straight B/L פורסם באחד הגליונות הקודמים של המטען).

במקרה של יחסי אמון

השימוש ב - W.S זכה לעידוד ה - CMI (Comite Maritime International) אשר במהלך שנות השמונים כינסה מספר כנסים בינלאומיים והקימה תת ועדה לבדיקת העניין. בשנת 1990 פורסמו מטעם ה - CMI כללים מנחים בדבר תנאי ה - W.S והכל במטרה ליצור אחידות ולהגביר את השימוש במסמך זה, במקרים המתאימים לכך.

כיום, השימוש ב - W.S מקובל במקרים בהם יש יחסי אמון בין המוכר (השוגר) לבין הרוכש (הנשגר) באופן שהתשלום עבור המטען מבוצע ללא כל קשר וצורך בשטר מטען. אמון כזה יכול להיווצר על רקע יחסים עסקיים מתמשכים או בעיסקה ארוכת טווח המלווה בהסדר תשלום שאינו תלוי בשטר מטען. יחסים כגון אלה, מתקיימים למשל בין חברות לשילוח לבין מוביל ימי.

למשל, רוכש, המשלח באמצעות חברה לשילוח, מקבל לידיו שטר מטען מטעם החברה לשילוח בגין מלוא ההובלה (היינו כולל ההובלה המשולבת) (House Bill Of Lading) (היינו כולל ההובלה המשולבת) ואילו החברה לשילוח מצדה מבצעת את ההובלה הימית אל מול המוביל הימי תוך שימוש ב - W.S, בלבד. גם במקרים בהם תאגיד בינלאומי למשל שולח לעצמו מטענים - למשל לסניף אחר הממוקם מעבר לים, אין צורך בשטר מטען ולכן ניתן להוביל ב - W.S בלבד.

הבנקים מוכנים לממן

לכאורה, כאשר מדובר בעיסקת מכר בינלאומי המבוצעת באמצעות אשראי דוקומנטרי, אין מקום לשימוש ב W.S אלא בשטר מטען בלבד: הבנק המממן משלם למוכר את מחיר הטובין אל מול מסירת שטר מטען לידי הבנק ואילו הבנק מצדו משחרר את שטר המטען לידי הרוכש רק לאחר שפרע את חובו לבנק שמימן כאמור את הרכישה. עסקה שכזו מבוססת ומובטחת על ידי תעודת קניין במטען - היא הערובה מבחינת הבנק המממן אותה.

יחד עם זאת, כדאי לשים לב לעניין Bcm Electronics V Lasalla Bank אשר נידון על ידי בית המשפט שבמחוז אילינוי ארצות הברית, בחודש מרץ 2006: באותו מקרה היה מדובר בעיסקת אשראי דוקומנטרי לפיה המוכר היה אמור לקבל מאת הבנק את התשלום אל מול הצגת מספר מסמכים ובכללם AIR WAYBILL ולאו דווקא שטר מטען.

המוכר לא הציג לבנק AIR WAYBILL כי אם מסמכים חלופיים בלבד - כגון חשבון מטעם המשלח שביצע את ההובלה והבנק